

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Adaptace literárních děl v Divadle Tramtárie se
zaměřením na scénografii**

An adaptation of literary works in the Tramtarie theater with focus on
scenography

Diana Neuschlová

Katedra Muzikologie

vedoucí práce: Doc. PhDr. Tatjana Lazorčáková, Ph.D.

Studijní program: Uměnovědná studia

Olomouc 2014

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Adaptace literárních děl v Divadle Tramtárie se zaměřením na scénografii* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 9.4.2014

.....

podpis

NÁZEV:

Adaptace literárních děl v Divadle Tramtárie se zaměřením na scénografii

AUTOR:

Diana Neuschlová

KATEDRA:

Katedra Muzikologie

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PhDr. Tatjana Lazorčáková, Ph.D.

ABSTRAKT:

Tato bakalářská práce se věnuje dvěma adaptacím uvedeným v olomouckém Divadle Tramtárie. Předlohou pro obě inscenace jsou literární nedramatická díla – Tajemný hrad v Karpatech spisovatele Julese Verna, ve druhém případě kniha Karla Čapka Válka s mloky.

Na úvod je představena činnost souboru divadla a charakter její dramaturgie. V další kapitole se pokouší postihnout problematiku převodu díla nedramatického do podoby divadelní. Jsou zmíněny názory několika divadelních a literárních teoretiků na proces adaptace. Obě inscenace jsou podrobeny stylové analýze. Za pomoci komparace, se snaží přiblížit autorský přístup režiséra a dramatika Vladislava Kracíka a postihnout jejich žánrový či významový posun ve vztahu k původním dílům.

V závěru práce autorka popisuje scénografickou podobu zmíněných inscenací a přibližuje možnosti proměn scénického prostoru na malé ploše, kterou má divadlo k dispozici.

KLÍČOVÁ SLOVA:

adaptace, divadlo, literatura, Olomouc, scénografie

TITLE:

An adaptation of literary works in the Tramtarie theater with focus on scenography

AUTHOR:

Diana Neuschlová

DEPARTMENT:

Department of Musicology

SUPERVISOR:

Doc. PhDr. Tatjana Lazorčáková, Ph.D.

ABSTRACT:

This bachelor thesis deals with two adaptations produced in the Tramtárie theatre in Olomouc. Both the adaptations are based on prosaic literary works – *The Castle of the Carpathians* by Jules Verne and *War with the Newts* by Karel Čapek.

The opening introduces the theatre company and the character of its dramaturgy. The next chapter attempts to capture the problem of converting the non-dramatic piece of literature into a theatre play. The opinions of several theatre and literary theorists on the process of adaption are also mentioned in this part. The style of both the productions is analysed. The approach of the director and dramatist Vladislav Kracík is described with the help of comparison and any possible shift in genre or meaning in regards to the original work is analysed. In the final chapter, the author of this thesis describes the scenography of the two productions and suggests possible changes in the small stage the theatre uses.

KEYWORDS:

adaptation, theatre, literature, Olomouc, scenography

OBSAH

Úvod.....	7
1. Teorie adaptace	8
2. Tajemný hrad v Karpatech.....	11
3. Válka s mloky	14
4. Divadlo Tramtárie.....	17
4.1 Vladislav Kracík: Tajemný hrad v Karpatech	19
4.2 Vladislav Kracík: Válka s mloky.....	24
5. Scénografie	28
5.1 Tajemný hrad v Karpatech.....	28
5.2 Válka s mloky	29
Závěr	30
Seznam pramenů a použité literatury	31
Přílohy.....	33

Úvod

V mé bakalářské práci se zaměřuji na dvě inscenace Divadla Tramtárie. První je Tajemný hrad v Karpatech, druhou Válka s mloky. Inscenace spojuje nejen osoba režiséra Vladislava Kracíka, ale také původ jejich vzniku. Ani pro jednu nebyl vzorem text dramatický, vychází z textu epického. Jedná se o adaptace.

První kapitolu této práce věnuji nastínění problematiky převodu literárních děl, která nejsou dramaty, do divadelní podoby. Dále se snažím o vymezení termínů adaptace a dramaturgie. Nejnovějším příspěvkem k výkladu teoretických pojmů, bezesporu přispěla Iva Šulajová. Pro svou diplomovou práci si zvolila téma *Dramatizace české literární klasiky v devadesátých letech 20. století*. V obsáhlém textu se věnuje velmi podrobně principům dramaturgie. V kapitole druhé a třetí se věnuji původním epickým textům. Díla jsou podrobena literární analýze, je postihnout jejich charakter, postavy i jazyková stránka.

V následující kapitole přiblížím historii a poetiku dnes již poloprofesionálního Divadla Tramtárie. Dramaturgie rozdělují do několika linií.

V analýzách inscenací vycházím ze záznamu poskytnutých Dokumentačním centrem dramatických umění FF UP a také ze své divácké zkušenosti jako přímo v divadle. Představení Tajemného hradu v Karpatech jsem navštívila dvakrát, Válka s mloky čítá tři zhlédnutí. Dále jsem měla k dispozici recenze z deníků a denního tisku. Porovnáním inscenace s její literární předlohou přiblížím autorský přístup režiséra k proměně žánru, postav i příběhu

V poslední kapitole se věnuji komparaci různým pojetím scénografie.

1. Teorie adaptace

Za základ pro vytvoření divadelní inscenace, je považován dramatický text. Ovšem z důvodu nedostatku nových českých dramát, v meziválečném období a dále hlavně od 70. let, se divadelníci postupně obraceli k dílům nedramatickým. Epické či lyrické žánry se staly inspirací pro vznik nových inscenací. Začalo přibývat dramatisací, adaptací, koláží, montáží, scénářů a libret.¹ Dále se budeme zabývat především termíny dramatisace a adaptace a jejich diferenciací.

Pro začátek si uvedme, jak jsou ty to dva termíny charakterizovány literární a divadelní vědou. Dramatisace se od ostatních dramát liší původem svého vzniku. Chápeme ji jako „*zvláštní případ interpretace nějakého literárního díla v tomtéž, totiž jazykovém materiálu vyjadřovacích prostředků. Vzniká přepracováním díla jiného literárního druhu (prózy, poezie) na drama.*“² Slovem dramatisace také rozumíme proces vytváření takového textu.

O adaptaci (z fr. adaptation = přizpůsobení) mluvíme tehdy, pokud se jedná o „*přizpůsobení struktury původního díla novému uměleckému záměru buď cestou moderního přepracování, aktualizace, parodie nebo kompozičně stylistické úpravy zastaralého textu.*“ Mělo by se jednat o výraznější zásah do struktury původního nedramatického díla.³

Abychom pochopili rozdíl mezi převodem dramatického textu a textu nedramatického na jeviště, vymezíme si nejdříve pojem drama. Jedná se o literární druh i žánr, který se od ostatních liší tím, že je primárně určen k předvádění na jevišti. Jádrem dramatického děje je dramatická situace, která je realizována skrze promluvy jednajících postav.⁴ V divadelním slovníku jeho autor Patrice Pavis píše: „Definice dramatického textu, která by ho odlišila od ostatních typů textu, je velmi obtížná, neboť současná dramatická literatura má tendenci přivlastňovat si pro jeviště jakýkoliv text.“⁵ Otakar Zich ve svém díle uvádí, že nutnou podmínkou pro existenci dramatického díla, je jeho skutečné provozování. „*Čtení dramatického textu je*

¹ Dvořák, Jan. Divadlo v akci, s. 30

² Teatologický slovník. str 93

³ Slovník literární teorie. str. 11

⁴ Teatologický slovník. s 82

⁵ Pavis, Patrice. Divadelní slovník. s.126

nedostatečnou a klamavou náhradou za divadelní vjem nejen proto, že v něm není mnoho z toho, co nám divadelní vjem poskytuje, ale nachází v něm naopak mnohé, co v dramatickém díle (inscenaci) není.⁶ Opačný názor uvádí Zdeněk Hořínek: drama jako literární text realizující se nehlasitou četbou, je integrálním a kompaktním uměleckým dílem, v němž poznámky mají stejnou platnost jako dialogy a monology. V tomto smyslu je drama uzavřeným systémem.⁷ Pokud bychom chtěli provést adaptaci či dramaturgickou literárního textu, je nutné tento systém otevřít, a to v rovině dalšího stupně umělecké tvorby. Dramatický text v tomto případě pouhou inspirací pro vytvoření divadelního díla. Nejedná se o reprodukci literárního díla, ale je svébytnou uměleckou tvorbou. Jestliže se budeme pokoušet proměnit dílo nedramatické v pravidelné drama v rámci uzavřené formy, předloha se v dramatickém textu ztratí. V žánru formy otevřené bude fungovat *jako prvotní textová rovina – jako pretext nebo prototext, jehož existenci si divák stále uvědomuje.*⁸

Definici pojmů dramaturgické a adaptace se ve svém díle *Rozměry dramatu* věnuje i Pavel Janoušek.⁹ Při dramaturgické či poetické předlohy vzniká nový text, jenž je přizpůsobený nové a odlišné komunikační situaci, ale stále si zachovává určitou vazbu na původní text. Nově vzniklý text *„je funkčně přizpůsobený k tomu, aby byl interpretovatelný výrazovými prostředky konkrétního historického typu divadla.“* Pro vznik dramaturgické nemusí dramaturg provádět významové posuny, ale musí jej převést do jednotlivých dialogů. Nově vzniklý dramatický text pak v rovině inscenace většinou nebývá novým dramatem, tj. plnohodnotným literárním dílem, které je schopno samostatné existence. pokud je porušena vazba textu na originál, může se stát novým dramatem.

Valentin Chalizev připomíná, že proměnou stále více textů, jež nejsou učeny pro divadelní scénu, se zvyšuje podíl autorské aktivity režie, *„s výrazným zesílením jejího autorského impulsu.“*¹⁰ Pro divadlo je optimální aktivní režijní interpretace obohacující nebo dokonce pozměňující význam díla.

Divadelní teoretik Václav Königsmark se ve svých textech zabývá především termínem adaptace. Východiskem pro scénář k připravované inscenaci může být každý text. *„Po dramaturgicko-režijním zpracování se předloha mění ve specifický*

⁶ Zich Otakar: *Estetika dramatického umění*. Praha : Panorama, 1986. s 76

⁷ Hořínek: mezi dvěma texty

⁸ Tamtéž, s. 186

⁹ Janoušek, 170-172

¹⁰ Valentin chalizev. 231

dramatický text, jenž nemusí sám o sobě představovat svébytné umělecké dílo, protože jeho funkčnost bývá často úzce spjata pouze s inscenací, pro níž vzniklo.“ Pro realizaci inscenace může posloužit pouze divadelní scénář, který svou funkcí bude určen pouze a jen k jevištní realizaci.¹¹ Při procesu adaptace, za proměny literární předlohy do umění dramatického, se literární text stává součástí kvalitativně odlišného kontextu a je nově strukturován. hranice adaptace Königsmark vnímá velmi zešíroka. Za určitých okolností považuje každou vzniklou inscenaci za adaptaci. Ke vzniku divadelní inscenace je zapotřebí zásadní proměny uměleckého systému předlohy, ať už je jakéhokoliv žánru či uměleckého jazyka. Režiséry dělí an dva typy. Režiséra, který respektuje původní tvar a záměr literárního autora a podřizují mu divadelní prostředky. Druhám je typ autorského přístupu režiséra, kdy původní text považuje pouze za inspiraci k vlastní umělecké výpovědi.¹²

„ Oba termíny však nemají v divadelní teorii dosud ustálené používání, hlavním důvodem je právě široká škála přístupů k přepisu z jednoho literárního druhu do druhého a následně i do jiného literárního druhu,“ uvádí Iva Šulajová¹³ ve své diplomové práci, kde se zabývá problémem dramatisace. Pro naše účely se v této práci budeme

¹¹ KÖNIGSMARK, Václav. K současnému pojetí scénáře. s.114-118

¹² KÖNIGSMARK, Václav. Vztah současného dramatu k literatuře. s. 115-118

¹³ ¹³ Šulajová Iva: *Dramatizace české literární klasiky v devadesátých letech 20. století*, diplomová práce na Ústavu pro studium divadla a interaktivních médií FF MU Brno, str. 7.

2. Tajemný hrad v Karpatech

Francouzský spisovatel Jules Verne (1828 – 1905) je znám jako zakladatel žánru vědeckofantastické literatury. Dobrodružný román Tajemný hrad v Karpatech (*Le château des Carpathes*) není výjimkou. Dílo bylo poprvé publikováno v souborné edici Podivuhodné cesty, která vyšla roku 1892, a obsahovala více než šedesát Verneových textů. Jeho literární činnost lze rozdělit do tří období. První můžeme nazvat fází optimistickou (1862-1886), druhá fáze je pesimistická (1886-1905), po roce 1905 nastává třetí období, kdy díla vycházela posmrtně s dodatečnými úpravami od jeho syna. Tajemný hrad v Karpatech řadíme do fáze pesimistické. Spisovatelova tvorba se zde proměnila od pro-vědeckých novel plných nadšeného objevování do zkoumání nebezpečnosti techniky skrze arogantní přístup vědců. Tato proměna v jeho tvorbě mohla být zapříčiněna i jeho soukromým životem. V tomto období mu zemřela matka, tížily ho finanční i partnerské problémy.¹⁴

Inspiraci pro sepsání tohoto příběhu našel autor v hrůzostrašných povídkách J. Schedidana Le Fanu (zakladatele hororu), taktéž vychází z fantastických děl E.T.A. Hoffmanna. Kniha je opatřena originálními francouzskými ilustracemi od L. Benetta.¹⁵

Děj můžeme rozčlenit do dvou částí. Ovčák Frik se ke konci dne vrací do vesnice, když po cestě zahlédne z nedalekého Karpatského hradu stoupat kouř. Po svém příchodu líčí zdejší obyvatelům událost, které byl svědkem. Tato první část má hlavní cíl uvést čtenáře do děje. Ocitáme se v prostředí Sedmihradka v Karpatech, dnešního Rumunska, ke konci 19. století. Popisné části zdejší krajiny Verne střídá s představením obyvatel vesnice Verst. Poznáváme kantora Hermoda, učitele, který neví o moc více, než jeho žáci. Doktora Pataka, který neovládá doktorské řemeslo. Hlavou vesnice je hospodář Kolz.. Objevuje se zde příběh lásky, mezi jeho dcerou Miriotou a nebojácným lesníkem Nikem Dekem. Dalšími postavami jsou hospodský Jonas a hloupý ovčák Frik. Vesničané věří v nadpřirozené síly, na duchy a existuje zde mnoho pověr. Poslední události jen posilují jejich přesvědčení, že v hradu straší.

¹⁴Encyclopaedia Britannica Online Academic Edition. Jules Verne. [online]. [cit. 20.2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/626297/Jules-Verne>>.

¹⁵Wikipedie. Tajemný hrad v Karpatech.[online]. [cit. 20.2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tajemný_hrad_v_Karpatech>.

Je potřeba situaci na nedalekém hradě prozkoumat, čehož se ujímá Nik Dek. K němu se nedobrovolně přidává místní zbabělec doktor Patak. Jejich výprava však skončí neslavně, když jsou u hradní zdi zastaveni nevysvětlitelnými jevy.

Ve druhé části se odehrává ústřední dějová linie. Do Karpat přichází hlavní hrdina hrabě Férenc Telek se sluhou Roczkem. Telek se snaží zbavit se svých psychických problémů způsobených nenadálou smrtí snoubenky. Ve vesnici se dozvídá o hradu i o jeho majiteli baronu Rudolfu Gorzovi. Hrabě se s ním setkal již před několika lety, kdy soupeřili o srdce zpěvačky Stilly, teď mu Telek dává za vinnu její smrt. Hrabě doprovázený Nikem Dekem vyrazí směrem Karpatský hrad. Částečně ho nutí touha vysvětlit nadpřirozené jevy, kterým nevěří, druhou příčinu můžeme vysvětlit pomstou, jež chce vykonat na baronu Gorzovi. Na hradbách se mu zjeví obraz Stilly a bezhlavě se vrhá do útrob hradu. Po chvíli se setká s jeho obyvateli, s baronem a jeho společníkem, geniálním vědcem Orfanikem. Hrabě spatřuje zpívající Stillu na Orfanikově vynálezu projekce. Mezi Gorzem a Telekem dojde ke sporu. Jenže Gorcz vymyslel plán, jak zničit hrad. Vše je připraveno, jen zmáčknout spoušť. Baron si přeje vychutnat ještě naposledy zpěv krásné Stilly, když v tom je na terase zastřelen přicházejícími vojáky. Vypálená kulka zasáhla i skříňku, kterou drží v ruce a hrad vybuchne. Hrabě Telek přežije, ale zešílí.

Vzhled jednotlivých postav je popsán velmi dobře, když se ale zaměříme na jednotlivé charaktery po stránce psychologické, vyznívají ploše a nevyvíjí se. Například vztah snoubenců Stilly a Teleka, který by měl být jednou z hlavních linií románu, je zmíněn pouze zkratkovitě. Jejich charaktery jsou černobílé a stereotypní. Postavy bychom mohli zařadit do tří skupin. První by tvořili všichni obyvatelé vesnice. Představitelé venkovského života s jejich pevně zakořeněnými tradicemi, jejich život je stereotypní, nemají kontakt s okolním světem, přežívá víra v nadpřirozené síly. Druhým typem je Telek se svým sluhou. Do vesnice vstupuje jako cizinec, pro vesničany je atrakcí, ale zároveň narušitelem zaběhnutých kolejí. Je učený a zcestovalý, vše dokáže logicky vysvětlit. Do poslední skupiny zařadíme představitele zla v tomto románu, barona a vědce. Gorcz je podobně jako zaměřen na jedinou věc ve svém životě, kterou je Stilla. Oba dva se straní společnosti. Orfanik ač je geniální, tak plně podléhá vlivu svého pána a neuvědomuje si, co může svými vynálezy způsobit.

Dílo je členěno do 18 kapitol. Mají názvy, které jsou ve vlastním textu rozvíjeny do příběhu. Tajemný hrad v Karpatech řadíme k textu epickému, jedná se o

vypravování. Hned v první větě sám autor označuje dílo za román. „*Historie, kterou budu vyprávět, není fantastická, ale jen romantická.*“ (Verne, s. 7) Vyprávění je v erformě. Autor přebírá roli vypravěče sdělujícího příběh. Sám se děje neúčastní, jedná se o vševědoucího vypravěče. Mnohokrát se se svými poznámkami obrací přímo na čtenáře. „*Je zapotřebí, aby se laskavý čtenář vcítil do duševního stavu, v jakém se nacházelo obyvatelstvo Verstu, a nebude se pak pozastavovat nad právě sdělenými událostmi.*“ (Verne, s.39) Celé dílo je psáno spisovným jazykem, nejsou použity ani jazyk hovorový. Autor se sice zmiňuje, že v této části kraje Sedmihradsko se mluví rumunsky, ale po jazykové stránce nerozlišuje mezi místní a cizí řečí. Fabule se odehrává v rozmezí několika dnů, jedna retrospektivní scéna se odehrála před pěti lety. Román je uzavřeným celkem.

Do jaké míry má tento nedramatický text předpoklady k adaptaci, či dramatisaci, zaměříme se na četnost dialogů a monologů. Nejrozsáhlejší část textu tvoří monolog, příznačný pro epické dílo. Jedná se o monolog vypravěče, který popisuje jednotlivé události. Pokud jde o dialog, vyskytuje se ve dvou druzích. První je strohý, postavy si vyměňují repliky, ale nedozvíme se nic víc o jejich konání. Uvedeme si ukázkou.

Poté bylo mezi baronem a Orfanikem ještě vyměněno několik slov:

„Tak jsme úplně hotovi?“

„Úplně.“

„Rozloučíme se tedy na nějaký čas.“

„Trváte na tom, a bych vás zde nechal samotného?“

Ovšem, odejděte ihned tunelem do Vlkáňského průsmyku.“

„Však – co vy?“

„Já opustím hrad až v posledním okamžiku.“ (Verne, s. 170)

Ukázka druhá je dalším typem dialogu. Nejvíce se blíží dramatického textu, jehož bychom docílili jednoduchým přepsáním.

Vtom se však setkal tváří v tvář s baronem, který vstal z lenošky.

„Hrabě Férenc Telek!“ vykřikl baron Rudolf Gorcz (...)

Ale hrabě Férenc Telek nedbal a neodpovídal, hnal se na výstupek ke Stille a volal: Stillo – má drahá Stillo, jsi to ty, a naživu!“

„Ano, naživu – Stilla je naživu!“ vykřikl posměšně baron Gorcz a vybuchl jízlivým smíchem prozrazujícím veškerý vztek, který mu bouřil nitrem. (Verne, s. 179)

3. Válka s mloky

Čapkovovo období, které věnoval psaní utopicko-fantastických děl začíná v roce 1920 vydáním RUR. Následovaly román Továrna na Absolutno nebo divadelní hra Věc Makropulos. Válka s mloky tento úsek jeho života uzavírá. Zmíněná skupina děl se odlišuje od ostatních svým způsobem zpracování. Společným tématem je varování lidstva před zneužitím objevů moderní společnosti, které místo aby byly lidstvu nápomocné, mohou způsobit naopak jeho vyhubení. Jako první bylo dílo roku 1935 otištěno v Lidových novinách ve formě fejetonu¹⁶ na pokračování - 93 článků. Knižně vyšlo dílo poprvé 1936.¹⁷ Karel Čapek byl renesančním člověkem. Jako spisovatel se věnoval mnoha příbuzným oborům – byl prozaik, básník, novinář, překladatel, dramatik, divadelník, dramaturg i režisér, filozof a estetik.

Dílo je rozděleno do třech knih (Adrias Scheuchzeri, Po stupních civilizace, Válka s mloky), každá je rozdělena do kapitol. Kniha první je členěna do dvanácti kapitol. V jejím úvodu se seznamujeme s kapitánem Van Tochem, který se věnuje lovu perel na exotickém ostrově. Jeho zájem vyvolají místní stvoření, které domorodci nazývají čerty. Jedná se o mloky, Van Toch při svém pozorování rozpoznal jejich schopnost učit se a napodobovat. Se svým nápadem, že by mloci mohli být využíváni při lovu perel, přišel požádat o pomoc bohatého podnikatele Bondyho. Aby mohli mloci lovit perly efektivněji, naučí je, jak zacházet se zbraněmi a pracovními nástroji. Mezitím, skupinka přátel přijíždí na jachtě k ostrovu, kde se zdržují mloci. Jsou ohromeni a chtějí s nimi natočit film. Záběry amatérského filmu se dostanou k veřejnosti, zprávy o mlocích se začínají šířit po celém světě. Mloci se stanou velkou atrakcí, jeden z nich se naučí číst i psát. Po smrti van Tocha, ředitel Volavka představuje svůj návrh Slamander Syndicate managementu Pacifické Exportní Společnosti. Jedná se o velký plán, jak rapidně zvýšit zisky - mloci budou množeni a následně prodáváni na práci.

V knize druhé pan Povondra (vrátný Bondyho) sbírá veškeré vydané články s jakoukoliv zmínkou o mlocích. Dovídáme se z nich o jejich velkém pokroku v různých oblastech život a jejich neustálém přizpůsobování se obrazu člověka.

¹⁶ vysvětlit fejeton. literární slovník

¹⁷ Doslov .In: Čapek, str. 263

Knihy třetí pojednává o mločí válce. Zpočátku jen nenápadně, ale později mloci systematicky zaplavují a ničí lidský svět. Mloci se rozmnožili na obrovský počet a lidstvo je již neudrží ve vytyčených hranicích. V závěru vypravěč vede dialog se svým svědomím a předkládá nám sled možných následujících událostí, ale výběr nechává na čtenáři.

V díle se nachází množství epizodních rolí, které nejsou dále rozvíjeny. S tím souvisí fakt, že postavy nejsou psychologicky hlouběji propracovány. O jejich vlastnostech a charakteru nejlépe vypovídají jejich činy. Převažují smyšlené literární postavy, v malé míře jsou zakomponovány i odkazy na známé historické osoby (G. B. Shaw). Reálných postav je minimum, ale dva reportéři Lidových novin, Golombek a Valenta, jsou důležitou součástí děje. Hlavní hrdinové jsou po charakterové stránce rozpracováni lépe. Pan Van Toch, dobrák, co chce odvádět poctivou práci. Mloky se snaží zpeněžit, ale zároveň za ně cítí odpovědnost a chrání je. G. H. Bondy je úspěšným podnikatelem. Když se jeho firma hroutí, raději se nechá vyplatit a odejde. Jeho druhou tvář je projev romantického snílka. Ředitel Volavka vymyslí projekt Salamander syndicate. Je hnán vidinou zisku a nespátřuje možné dopady. Mloky vnímá jako věc, nezajímá ho jejich cítění. Pan Povondra je obyčejným člověkem živícím se poctivou prací. I jeho jednání je motivováno vidinou zisku. Ke konci si ale uvědomí, že možná vše způsobil on a zpytuje svědomí. Celou mločí kolonii můžeme označit za jeden homogenní celek velkého Mloka – v mločí společnosti neexistuje hierarchie. Jsou vnímáni jako zvířata bez mozku, kteří jednají pouze na příkaz. Když se vzbouří proti lidem, motivem jejich jednání je snaha přežít. Díky schopnosti napodobovat, při kolonizování světa lidem oplácí to, co je naučili. Čapek propracoval mločí život velmi detailně, můžeme uvěřit jejich skutečné existenci.

„Jsou prostě homogenní. proto mohou jednoho dne, ano, kteréhokoliv příštího dne uskutečnit bez obtíží to, co se nemohlo podařit lidem: svou druhovou jednotu na celém světě, své světové společenství, jedním slovem univerzální Mloctvo. Toho dne se skončí tisíciletá agónie lidského rodu. Na naší planetě nebude dost místa pro dvě tendence, které se snaží ovládnout celý svět. jedna musí ustoupit. Víme už, která to bude.“ (Čapek, s. 204)

Autor nás zavádí do nejrůznějších prostředí po celém světě, exotického ostrova Tana Masa, Čech, prostřednictvím novinových článků navštěvujeme další místa. Dílo sleduje delší časový úsek z historie. kapitoly na sebe nenavazují. Můžeme mluvit o samostatných, ohraničených scénách, které nemají lineární charakter.

Na dílo se musíme podívat v kontextu doby. reakce na I. Světovou válku, ale hlavně přechod k fašismu. Dále se dotýká oblasti morálky (lidem je jedno, že mloci trpí), ke kolonialismu, nacionalismu. Například ve scéně natáčení filmu na moři naráží na béčkové filmy a mladou americkou smetánku.

Ve stylu textu se projevují Čapkovy novinářské zkušenosti. Novinářská práce měla v jeho životě nezastupitelný význam. Postavy mluví převážně spisovně, i přesto mají blízko k hovorovému jazyku. V textu najdeme taktéž nářečí, výrazně užívá čechoangličtinu. V Knize první se hojně objevuje dialogická podoba textu. Následuje ukázka.

„Přece bys nehrála celý film nahá,“ bručel Abe s živým pocitem nesouhlasu.

„Proč ne?“ divil se drahoušek nevinně. „Co by na tom bylo?“

Mr Abel pravil něco nesrozumitelného.

„A potom,“ přemýšlela Li, „-počkej, už to mám. Potom mě unesla gorila. Víš, taková hrozně chlupatá, černá gorila.“

Mr Abe se začervenal a snažil se ukryt své zpropadené nohy ještě víc do písku.

„Tady přece nejsou gorily,“ namítal málo přesvědčivě. (Čapek, s. 57)

Do Knihy druhé jsou zakomponovány články z novin, které sbírá pan Povondra. Jde o novinové články, vědecké statě, jednotlivé výroky z anket a jsou uváděny pod čarou. Velmi zajímavá je grafická stránka díla. Nejvíce se projevuje v příložených člancích a dopisech, které jsou často psány cizími jazyky. Čapek je nepřekládá a nechává působit jejich výtvarnou podobu (čínština). Charakteristické je množství názvů a výrazů psaných velkými písmeny, čímž se snaží přiblížit grafické podobě anglického jazyka.

4. Divadlo Tramtárie

Počátky Divadla Tramtárie se váží k září roku 2004, kdy skupina studentů brněnské JAMU vytvořila divadelní soubor, který začal fungovat v budově Hořícího domu v Hodolanech. V prvních letech divadlo prodělalo mnoho změn a nakonec se původní uskupení herců rozpadlo.¹⁸ Tvůrčí i herecký tým se proměnil, divadlo bylo nuceno několikrát změnit prostor a bylo zapotřebí vyřešit finanční problémy. Vedoucí osobou a ředitelkou se stala Petra Němečková, uměleckým šéfem souboru Vladislav Kracík. V roce 2006 se Tramtárie přesouvá do svého vlastního prostoru ve Slovanském domě, kde působí dodnes.

„Nejsme a ani nechceme být divadlem alternativním, nejsme také divadlem tradičním. Jsme komorní olomoucká scéna, která má touhu dělat divadlo po svém, tak, aby bavilo,“¹⁹ můžeme se dočíst v Tramtamanifestu, publikovaném samotným Divadlem. Společně s další olomouckou scénou, Divadlem na cucky, tvoří jakousi alternativu ke klasičtějšímu a konzervativnějšímu přístupu Moravskému divadlu Olomouc. Lze hovořit o divadle nezávislém s amatérským souborem²⁰. Slovo „amatérský“ bychom dnes nahradili pojmem poloprofesionální. V posledních letech se jejich finanční situace zlepšila. Členy souboru jsou především studenti a absolventy Univerzity Palackého. Za uplynulé roky je navázána pevná spolupráci s hostujícími herci z jiných divadel. Cílem divadla je profesionalizace a postavení stabilního hereckého souboru, mnoho herců z řad studentů po ukončení studia odchází do jiných měst.

V posledních letech se stalo pravidlem uvádět pět premiér za sezonu. Slovy Vladislava Kracíka: *„Témata vybírám intuitivně. Tramtárie vychází ze střetu divadelní a filmové poetiky a na těchto plochách se posouváme dál. To je zásadní. Experimentujeme s kombinací živého herce na jevišti a natočeného materiálu v projekci.“²¹* Dramaturgie Divadla Tramtárie je rozmanitá, ale ustálená. Lze ji shrnout do čtyř linií. Od počátku je s Divadlem spjata pohádka určená pro dětského diváka,

¹⁸ BEDNAŘÍK, Pavel. Soubor divadla Tramtárie v Divadle hudby. [online, cit. 23.8. 2005]. Dostupné z <<http://zpravodajstvi.olomouc.cz/view2.php?cislocclanku=2005082203>>.

¹⁹ <http://www.divadlotramtarie.cz/o-divadle-tramtarie>

²⁰ „Je provozováno na neprofesionální bázi. (...) Rozhodujícími kritérii jsou pouze honorování za práci a zaměstnanecký status tvůrců divadla

²¹ <http://olomouckespeky.cz/clanek/kazda-sezona-musi-byt-lepsi-nez-predchozi/>

Čistě autorská i adaptační. V sezoně 2012/2013 Tramtárie uskutečnila celkem 244 zájezdních představení po celé České republice²². Nedílnou součástí jsou dramaturgie a adaptace klasických literárních děl (Bass, Dyk, Verne). Ve třetí linii se objevují inscenace nastudované na základě dramatických textů současných autorů, převážně českých, menší část tvoří i zahraniční tituly. Podíl nejvýraznější mají autorské hry podle neliterárních předloh. Jsou zadaptovány na základě filmového zpracování, komiksových knih či kabaretu, také inspirace internetem. Vzniklé inscenace se snaží zabývat současnými tématy, nebo je alespoň aktualizovat pro současnou společnost. Charakteristickou poetikou je humornost představení, nalézáme ji i ve vážnějších tématech. Využívání žánru grotesky, parodie. V souboru figuruje jen jediný režisér, a to Vladimír Kracík. V tvorbě se zaměřuje především na tvorbu vlastních uměleckých textů a na autorské adaptace literárních děl. Na zbytku inscenací se podílí hostující režiséři. Úspěšná spolupráce proběhla například s Davidem Drábkem, Jiřím Jelínkem či Jiřím Trnkou.

Divadlo Tramtárie poskytuje multikulturní prostor. Ve spolupráci s Moravským divadlem se v minulosti uskutečnilo představení čteného divadla, divadla poezie. Díky pevné divácké základně si může dovolit i vznik Studia divadla Tramtárie, kde jsou realizovány menší experimentální divadelní kusy. Prostor láká k dalšímu využití, hostovalo zde mnoho jiných souborů, postupně začaly přibývat i nedivadelní aktivity. Jsou zde pořádány koncerty, projekce amatérského filmu, autorská čtení, v divadelním baru se odehrávají výstavy.

²² <http://zpravodajstvi.olomouc.cz//clanky/Divadlo-Tramtarie-bilancuje-svou-devatou-sezonu-Byla-zatim-nase-nejuspesnejsi-20965>

4.1 Vladislav Kracík: Tajemný hrad v Karpatech

Jako inspirační zdroj nesmíme opomenout zmínit i filmové zpracování románu, nazvané Tajemství hradu v Karpatech. Film z roku 1981 režíroval Oldřich Lipský, společně s Jiřím Brdečkou se podílel také na scénáři. Lipský je zběhlý v žánru komedie, režíroval filmy jako Limonádový Joe nebo Adéla ještě nevečeřela. A podobně jako tato díla, i na Verneho předloha je ve výsledku parodií. O výtvarnou koncepci se postaral Jan Švangmajer, jehož nenapodobitelný výtvarný styl se velmi hodí k režisérovu záměru. Pro potřeby filmu bylo vytvořeno specifické „horalské nářečí“, které se mluví v místním kraji. Podporuje komediální vyznění tohoto filmového počinu. Přes nadsázku se vyznění filmu dostává až do žánru parodie.

Dramaturgický výběr právě Tajemného hradu v Karpatech, jako další inscenaci pro Divadlo Tramtárie, vysvětluje Vladislav Kracík: *„Hodilo se nám to do repertoáru. Jednak protože je to světová klasika; autorem románu je Jules Verne. Navíc se nám to docela nabízelo, protože se tady snažíme experimentovat se spojením filmu a divadla a tohle je ideální prostor to zkombinovat. V posledních letech tady dost pracujeme s různými projekcemi během divadelních představení. My jsme vycházeli spíš z románu než z filmu, protože už film je parodie a to se vždycky špatně přenáší – parodie parodie – a navíc je docela výrazná, ukončená. Třeba to nářečí, které se používá pro ten film, se na divadle nedá moc použít.“*²³ Jak sám autor dramatického textu zmínil, vychází především z literární předlohy. Režisérem je Vladislav Kracík, úlohy dramaturgie se ujala Lenka Jorňíčková, toho času studentka Univerzity Palackého. Představení je hráno v celku, bez přestávky. Je děleno do několik výstupů, jež se svou délkou řadí k těm kratším a jsou jedním z faktorů dynamičnosti. Jednotlivé výstupy v adaptaci odpovídají kapitolám románu. Hlavní postavy a jejich jména jsou zachovány.

První scéna by odpovídala první a druhé kapitole předlohy. Je z nich zachováno pouze torzo. Hospodář má v plánu natáhnout se na louce a lelkovat, ale v tom ho vyrušují kolemjdoucí hospodský a obchodník. Všichni tři jsou vylekáni ránami, ozývajícími se z nedalekého hradu. V levé zadní části jeviště je umístěno plátno, na které se promítá obraz hradu.

²³ http://www.rozhlas.cz/radiowave/kultura/_zprava/tajemny-jako-hrad-v-karpatech--715593

Kapitola devátá, nazvaná Tragédie na operní scéně, je přenesena na počátek inscenace. Oko diváka se zaměřuje na promítací plátno, skrz něj poznáváme dva hlavní hrdiny Gortze²⁴ a Teleka. Hlas vypravěče je předtočený a pouštěn z reproduktorů, není tedy přítomen na jevišti. Přibližuje divákovi události odehrávající se v Itálii. Přesuneme se na operní scénu za živými herci. Pět diváků společně s ohromeným Telekem sledují operu se zpěvačkou Stillou. Gortz sedí nad nimi osamocen v lóži. Do děje vstupuje v krátkých sekvencích vypravěč. Při jeho promluvě se děj na jevišti zastavuje a herci ustrnutou ve svých zaujatých pozicích. Z toho můžeme usuzovat, že se vypravěč děje neúčastní. V zápětí se toto porušuje, když na položenou otázku odpovídá jeden z diváků (herec).

Vypravěč: „Proslýchalo se ovšem, že toto skvělé vystoupení je jejím posledním v kariéře. Ale proč?“

Divák: „Já nefím, no fakt nefím.“

Stilla umírá z neznámých příčin. Opět následuje filmová projekce. Telek s Gortzem narychlo opustili Itálii a jen povídačky napovídají, kde je jim konec.

Hlas vypravěče nás zavádí o tři roky později, do vesnice Verst v Karpatech. Podobně jako v předloze si je vědom přítomnosti diváka v hledišti.

Vypravěč: „Ále, ponechme řeči řečmi a postupme naším příběhem. O tři roky později a o stovky kilometrů dál (...).“

Obsah scény vychází z kapitoly čtvrté. V místní hospodě U krále Mathiase se schází obyvatelé vesničky. Hospodář využívá pantomimu, když se přes neexistující okno baví s kolemjdoucími. Od doby, co se na hradě odehrávají podivné věci, do vesnice nechodí turisté. Vesničané si v hospodě krátí volnou chvíli popíjením. V této scéně se několikrát objeví gagy²⁵. Dialogy se opakují a vyústí v humorný závěr.

Hospodář: „Dobry! Dobry!“

Hospodský: „Ale to jsou k nám hosti. Jako obvykle?“

Hospodář: „Tak tak.“

-

Obchodník: „Já už půjdu.“

Hospodský: „Kam bys chodil“

Obchodník: „No tak ještě jednu si dám“

Všichni: „Na zdraví!“

²⁴ Tvar jména Gortz je uveden v tištěném programu k inscenaci Tajemný hrad v Karpatech.

²⁵ vysvětlení gagu.teatrologický slovník

Ve čtvrté scéně se přesunujeme do kapitoly osmé, do hospody přichází hrabě Frenc Telek se sluhou Roczko. V kontrastu ke znuděným vesničanům v hostinci, Telek působí jako z jiného světa, což je umocněno jeho spisovnou mluvou z vyšší společnosti. Objevuje se jedna z prvních inspirací filmovým zpracováním. Telek vyzpívá tón tak silně, až praskne sklo. V románu tato scéna není, hrabě totiž není operním pěvcem.

Následující výstupy jsou od sebe odděleny zatmívačkami. Dramatik střídá časové roviny minulosti s přítomností, čímž dosahuje gradace napětí. Nik Dek se vrací z hradu s nepořízenou, až v následujícím obraze se dozvídáme, proč se na hrad vydal. Můžeme si povšimnout i pojmenování postav. Pokud se nebudeme zabývat Nikem, z vesnice známe pouze její tři obyvatele. Jsou zbaveni vlastních jmen, pojmenování jsou jen obecně - hospodář, hospodský a obchodník. V této části inscenace se objevuje jen jediná připomínka ostatních obyvatel a jejich činů. Vlastní jména jsou ponechána. Zmíněna je například hospodářova dcera Miriota a ovčák Frik.

Přeskočíme některé části, které pro nás nejsou z adaptačního hlediska tak výrazné. Zastavila bych se u scény Teleka přečkávajícího noc v hotelu. Zjeví se mu Stilla, vypráví o baronovi, který ji pronásleduje. Je nejednoznačné, zda-li se jedná o halucinace, o vzpomínku, o sen, či baronovu obrazovou projekci. Hrabě nedostal svůj, v důsledku čehož má druhý den halucinace. přichází ho podřavit hostinský, hospodář i obchodník. Podruhé zde Kracík odkazuje na filmovou adaptaci. „Horáckým nářečím“ v inscenaci nekomunikují vesničané, ale je použito pro rozlišení Ferencových halucinací. Repliky jsou použity i ve filmu.

Hospodský: „Dobré ráno...Teléké! Dóbre se vyspál hrábě?“

Hospodář: „Ha co bylo potom?“

Obchodník: „Sedět na pérdéli.“

Telek: „Pánové, já vám vůbec nerozumím.“

-

Roczko: „Déjté si, zázračná meducína, horkost vypárá, jen to zasycá. Už je to lepší?“

Hospodský: „To bude dobrý pane hrabě.“

Roczko: „Zapomněl jste si vzít lék.“

Telek: „Už je to mnohem lepší, měl jsem halucinace.“

Baron se rozhodl jít na Karpatský hrad. Setkáváme se znovu s vypravěčem. Na plátně jsou přehrávány obrazy z cesty. Dramatik zde učinil malou změnu rolí. V originálu šel sluha jiným směrem než hrabě, do blízkého města šel shánět policii. V případě naší divadelní adaptace, místo Nika Deka na hrad s Telekem vyrazí právě Roczko. Následující sekvence má klipovitý charakter. Stříhovým způsobem se prolínají obrazy mezi dějem odehrávajícím se v přítomnosti a minulosti. Bezproblémová cesta lesem, kterou absolvuje naše dvojice je střídána s retrospektivní cestou Nika Deka. Ke své smůle se nevyhnul ani jedné nástraze.

Hrabě se dostává do hradu. V případě dvojice Telek – Roczko, se dramatik nemohl držet jakéhokoliv textu předlohy. Následující dialogy byly napsány přímo pro divadelní inscenaci. Verne nechal Teleka, aby si v hradu cestu k baronovi našel sám. V případě adaptace si baron dobrovolně přisedá k večeřící dvojici ve chvíli, kdy jsou omámeni uspávacím. Ti si jeho přítomnost dlouho neuvědomují. Na první pohled Gortz přijímá návštěvníky vřele, ti se ještě neseznámily s jeho ďábelským plánem. Na scénu přichází baronovi sluhové. Nápadná je jejich podoba se filmovou postavou Zutra. Vůči svému předobrazu ale nejsou vůbec děsiví, co mohou, to popletou a slouží svému pánu. Gortz představuje vědce Orfanika. nepatrným detailem je, že na rozdíl od předlohy Baron Orfanikovi tyká. Telekovi jsou ukazovány nashromážděné suvenýry od velkých skladatelských mistrů. Dovídá se celou historii, jak to bylo se smrtí Stilly.

Konec přepracování se liší od pojetí Verneho. Telek s Roczkem jsou svázáni, baronovi se zjeví Stilla. V předloze je vykreslena jako jemná dívka, která má strach z barona a je zamilována do hraběte. V pojetí adaptace se svou vypočítavostí dostává do negativního světla. Stilla pronáší dvě velmi podobné věty. Jednou k Telekovi, podruhé ke Gortzovi.

Stilla: „Drahý barone, blíží se moje poslední představení. Je tu jeden hrabě.

Upnul se na mne a chce si mě vzít.“

Gortz: „Odmítněte ho.“

Stilla: „Nemohu, je příliš bohatý a má vlivné přátele. Opera je můj život.

Nemohu žít bez publika.“

Gortz: „Ten bídák. Zabij ho.“

Stilla: „Ne!“

Baron vydává rozkaz k zabití. Obviňuje Teleka z vraždy Stilly. Na pomoc přichází Nik Dek. Když se Orfanik chystá k odpálení hradu, odkládá dálkové zařízení

výbušniny. V tu chvíli se na ni všichni vrhnou. Hrad vybuchne, ale není jasné kdo spoušť zmáčkne. Vesničané pořádají prohlídky ruin hradu. jediný kdo přežil je pomatený Telek.

Ještě se zastavíme u jednotlivých postav. Všechny dramatické postavy jsou velmi stylizované. Tři herci ztvárňují hned tři dramatické postavy zároveň. Vesničana, diváka a sluhu. Jejich charaktery jsou stále stejné, pouze mění své kostýmy. Mají unifikovaný vzhled. Jejich společnými rysy jsou, že lžou, kradou, přetvařují se. Jsou karikaturami na spodní vrstvy společnosti. Hrabě se svým sluhou vytváří komickou dvojici. Telek je zhýčkaný od své bohaté rodiny, mírumilovný a naivní. Vzdělaný, ale pro život nepraktický. Roczko je jeho pravým opakem, a tím se doplňují. Postava barona Gortze je zblázněná do hudby. Od Stilly nechce její lásku, ale touží ji vlastnit, jako své ostatní hudební suvenýry.

Přestavby scény jsou vykryty hudbou Lukáše Marečka. Stilla má své vlastní hudební téma, které ji vždy doprovází. Jedním ze znaků adaptací, je vypouštění lyrických pasáží. To dramatik také udělal a přeskočil rozsáhlé popisy krajiny. Přidal spoustu humorných vsuvek. Zmiňuje se o Čechách.

Gortz: „Roczko, vy jste Čech? Znáám tři Roczko a všichni jsou z Čech!“

Když se na scéně objeví deštníky, jsou označeny za „Deštní prales“, opery „Louskáček“ nebo „Kouzelná flétna“ jsou reprezentovány reálnými předměty.

4.2 Vladislav Kracík: *Válka s mloky*

Podobně jako u předchozí divadelní realizace, znovu se setkáváme s realizačním týmem ve složení dramaturgie J. Lorníčkové a s režisérem a autorem adaptačního zpracování V. Kracíkem. „*Válka s mloky je jeho desátou tramtarijní inscenací. Ani zde nechybí typické rysy jeho tvorby – vlastní úprava textu, naléhavé varování a poselství pro každého diváka.*“²⁶ Dramatický děj se odehrává ve třech časových rovinách a na třech různých místech. Tyto dějové linie spolu souvisí až v celkovém kontextu inscenace. V rovině fabule na sebe příběhy navazují, nejedná se o děje paralelní. V následujícím textu se budeme věnovat jejich analýze samostatně. Pro účely pozdější komparace jednotlivých výstupů, si příběhy označíme. První linii tvoří příběh laguny, druhou konference a třetí nazveme kryt.

První příběh se odehrává v minulosti někde v Indonésii. Tři mladí lidé si užívají oslavu narozenin uprostřed moře na luxusní jachtě. Poznáváme chlapce Freda, snoubenku přezdívanou melounek a jeho sestru Judy. Judy se s melounkem nesnese, je přesvědčená, že Freda pouze využívá. Melounek je dívka navštěvující kurzy herectví, ale z jejích promluv je jasné, že mnoho rozumu nepobrala. Jednoho dne ji z ničeho nic napadne, že na zdejším místě natočí film. Má velkou fantazii, vypráví děj filmu, který ale nedává smysl. Při vstupu do vody sáhne na Judy mlok. Snaží se je více prozkoumat. Melounek si o mlocích myslí, že se jedná o Tritóny a plánuje je zahrnout do svého chystaného filmu. Judy již není proti, mloci jí přijdou zajímaví. Obě dívky táhnou spolu proti Fredovi, kterému se nápad nelíbí. O pár dní později se vrací na místo připraveni natáčet.. Jejich loď je obklopena hejnem mloků, bohužel nevykazují žádnou aktivitu. Fred je vyzván, aby přiměl mloky k pohybu. Ten se rozhodne posvítit na ně zapalovačem, jenže mloci se bojí ohně. Začnou rychle hemžit kolem lodi, naši hrdinové jsou vyděšeni a křičí. Fred do nich několikrát vystřelí.

Scéna 37 (poslední scéna příběhu): Fred lituje střelby do mloků. Slibují, že o existenci mloků se nikdo nesmí dozvědět. Narušení by mohla způsobit pouze milionová finanční nabídka za záběry z filmu.

²⁶ <http://www.divabaze.cz/recenze/951-v-tramtarii-valci-s-mloky.html>

Děj odpovídá kapitole šesté a sedmé (Kniha první) v Čapkově literární předloze. Jednotlivé dialogy jsou z větší části totožné s dialogickými replikami v nedramatickém textu.

Druhá dějová linie se odehrává asi o 40 let později. Setkáváme se s postavami Richarda a jeho manželky Heleny. Richard očekává začátek videokonference s vedoucími Pacifické Exportní společnosti. Má v plánu jim představit zajímavý projekt, z nadcházející situace je nervózní. Helena se ho snaží podpořit.

Helena: „Všechno dobře dopadne, uvidíš. Já jsem přesvědčená, že to...“

Richard: „Mohla bys chvíli držet hubu?“

-

Helena: „Ty jim to neřekneš, že?“

Richard: „Samozřejmě, že jim to řeknu.“

Helena: „Neřekneš!“

Richard: „Proč bych jim to neřekl?“

Helena: „Protože na tone bude vhodná příležitost.“

V zadním plánu podia je umístěno plátno, na které je promítána obrazovka videohovoru. Zdraví se se čtyřmi lidmi – generálního ředitele Alberta, velvyslance a prezidenta společnosti a Vaši excelenci. Na počátku se dozvídáme o zemřelém Van Tochovi, objeviteli mloků. Richard se konečně odhodlá představit svůj záměr vedoucím společnosti. Jeho předmětem podnikání budou mloci, které ve své promluvě blíže představuje. Richard byl se svým snažením úspěšný a vypracoval se až na ředitele pro Evropu a blízký východ.

Dramatická postava Heleny se v Čapkově verzi nevyskytuje. Je představena jako Richardova opora, jak na začátku, tak nejzřetelněji tuto skutečnost dokládá jejich poslední výstup. Děj příběhu se dá ztotožnit s kapitolou dvanáctou (Kniha první) nazvanou Salamander Syndicate. Dramatický text je vytvořen úpravou textu předlohy. Průběh konference byl převzat z původního díla, kde autor cituje protokol mimořádné valné hromady. Dramatická osoba Richarda je přejmenovaná a mísí se v ní charakter z několika literárních hrdinů. Mělo by se jednat o ředitele Volavku. Kracík ale Richarda posunul ještě níže na společenském řebříčku, čímž mu umožnil větší kariérní růst a zdůraznil tak jeho vyhrocené chování.

Richard: „Heleno já jsem bezvýznamný úředník. Můj děda byl úředník, táta byl úředník. My jsme všichni malý bezvýznamný lidi. Já to nedokážu lásko. Odpusť mi to.“

Zprávy o mlocích.

Scéna 35.(poslední scéna příběhu) Richard zažil obrovský úspěch ve své kariéře. Mloci se ovšem vymkly kontrole a společnost obviňuje právě jeho. Vrací se zpátky domů k Heleně.

Richard: „Já jsem jen chtěl, abychom se měli líp víc. Abys na mě byla pyšná, abych nebyl jako táta nebo děda. Oni to na mě hodili. Všecko to na mě hodily.“

Kracík Richarda posouvá do Čapkovy postavy pana Povondry.

Richard: „A co když...co když za to všechno můžu já?“

Uvědomuje si, že selhal

Třetí příběh je autorským příspěvkem Vladislava Kracíka. Velmi volně se inspiruje Knihou třetí, která pojednává o samotné válce s mloky. Jako dějiště si zvolil kryt, kde přebývají dvě sestry. Spoustu volného času tráví posloucháním hudby a hraním Člověče, nezlob se! Zmiňují se o svém dědečkovi, který má narozeniny, a chtějí mu uspořádat oslavu. O válce se dozvídají nové informace z rádia se špatným signálem, proto slyší pouze úryvky. Jednoho dne na dveře krytu někdo zabouchá. Mužský hlas se ptá po jméně Karel Neubauer. Dívky se snaží držet pravidel, která si jim děda stanovil pro přežití. Muž se dostává do úkrytu za pomoci síly a dívky jsou vyděšené. Míří na něj nenabitou zbraní, ale on jim vysvětlí koho hledá, a začnou se bavit o válce. Nechají ho u sebe a na oslavě narozenin nabídnou muži víno, hovor se zavádí k válce s mloky. Muž popisuje situaci venku. Dívky se dostávají k prozření, co se děje po celém světě..

Muž: „Venku? Venku je ticho.“

Dívka 1: „Ticho?“

Muž: „Nic nefunguje, všechno je rozbité. Nic nevrčí, necinká, netiká. Prostě ticho. Občas nějaká střelba nebo výbuchy. A potom zase ticho. Totální, absolutní ticho. Žádný řev ani pláč. Přitom všichni křičí a pláčí bolestí. Ale tak nějak uvnitř. Je nebezpečné být nahlas.“

Dívky mu nevěří, když vypráví o válce s mloky. Ze strachu na něj znovu míří zbraní, ale muž je silnější a situace se obrátí. Jejich úkryt se zásobami má v plánu použít pro ochranu své ženy a rodiny. Děvčata mu ale nikdy nevěřila. Pojistily se, když mu dávali ochutnávat víno, nalili mu do něj jed. Muž umírá.

Podíváme se na schéma výstupů, tak jak na sebe navazují. Inscenace se skládá z 37 scén. Ty se vzájemně prolínají kolážovým stylem. O zpracování scénografie se zmíním ještě později, pro představu zde zmiňme, jak je uspořádán hrací prostor. Příběh krytu je umístěn na pravou stranu jeviště, prostřed se nachází prostor laguny a nalevo. Konference se odehrává nalevo. První až šestý výstup se pravidelně střídá mezi všemi třemi prostory v pořadí – laguna, konference, kryt. Sedmá až patnáctá scéna se proměňuje pouze mezi lagunou a konferencí. Oby výstupy se začínají prolínat. Richard promlouvá o mlocích, čímž vytváří komentář k dění na laguně a stává se vypravěčem. Sled scén se zrychluje a tím roste i jejich dramatičnost. Od 26. výstupu, Richard je jmenován do vrcholné pozice managementu, se sled událostí velice zrychlil. Dramatičnost je na vrcholu, což režisér podpořil použitím rychlého střihu. Vše vrcholí ve scéně 34, všechny části prostoru jeviště jsou osvětleny a dialog je vytvořen napříč příběhy.

Richard: Ano.

Judy: Všichni tady umřeme.

Richard: Ano. Ano!

Helena: Ne!

Richard: Ano.

Scéna 36. Děj se vrací na začátek, Dívky si hrají hry a poslouchají hudbu. Myslí, že zabití člověka bylo špatné rozhodnutí. Ale vzájemně se ujišťují, že za situaci nemohou a byli do ní dotlačeni okolnostmi.

5. Scénografie

Definici současné scénografie nám poskytne Albert Pražák, autor knihy *Interpretace scénografického prostoru*. „Scénografie, jak ji známe dnes, je převážně vizuální disciplína, vzešlá z okruhu mateřských výtvarných umění, malířství, sochařství a architektury. Má s nimi společná východiska, není však ani jedním z nich. (...) Řečeno paralelně s Otakarem Zichem, jeho *Estetikou dramatického umění*, pohybuje se na spojnici mezi těmito mateřskými disciplínami a obory dramatické tvorby. od doby Zichovy teoretické tvorby je nyní tento vztah vyhrocen do krajnosti. Scénografie je jednoznačně klasifikována jako dramatická disciplína.“²⁷

5.1 *Tajemný hrad v Karpatech*

Scénografii k této inscenaci vytvořila Eliška Konečná. „Prvním požadavkem bylo mít neustále na paměti, že se jedná o žánr komedie. Scénografie musí podpořit stylizaci textu, zábavu a humor režisérské vize.“²⁸

Inscenace si vyžádala celkem 12 změn obrazu. V představení se někdy velmi rychle střídají obrazy a časoprostorové skoky. Pro tento účel musely být kulisy zvoleny velmi variabilně. Autorka umístila do levého plánu jeviště železnou konstrukci. Je největším pevným tělesem na jevišti. Je na něm umístěno i patro, které využívá baron Gortz. Mění se na lóži v italské opeře, nebo z něj pozoruje dění v hospodě U krále Mathiase. Pravá strana spodní části je kryta červeným závěsem, levá je zastíněna dřevěnou příčkou, kterou lze otevřít směrem ke středu jeviště a otevírá se další prostor. Slouží jako hlediště pro diváky v opeře, v druhé části inscenace vytváří Orfanikovo doupě, kde vytváří stále nové a nové vynálezy. Druhou nepohyblivou součástí je dřevěná deska, ohraničující prostor z levé strany. Jsou na ní umístěny sklapovací sedátka v hospodě. V prostoru hradu slouží k výstavě baronových suvenýrů. V zadním plánu je umístěno promítací plátno. Videoprojekce vytvořil spolupracovník Divadla Tramtárie, Andy Fehu. Jednotlivé projekce jsou komentovány a rychle nás seznamují s jednotlivými částmi příběhu. Prostor také rozšiřují, když se na baron špehuje Teleka přes obrazové zařízení. Počátek

²⁷ PRAŽÁK, Albert. *Interpretace scénografického prostoru*. s. 15

²⁸ Eliška Konečná, s 15

představení se velmi přibližuje filmové technice. Název adaptace se objevuje jako úvodní titulky.

Všechny ostatní kulisy jsou přenosné a zbytečně nezaclánějí už v tak malém prostoru jeviště. velmi chytře a nápaditě jsou vyřešeny stoly. herci si je sami nosí přes rameno. Jde o dřevěnou desku, která má na jedné straně křídou namalované nohy sedícího člověka. Motivem barona Gortze je hudba, na kterou nacházíme mnoho odkazů. Na stěně, která je zároveň točnými dveřmi je pověšeno devět LP desek. K baronově otočné židli jsou přichycena cédéčka. Motiv noty se objevuje i na kostýmech. Na zádech baronova pláště, na černém kostýmu sluhů, a přeškrtnutá nota na šátku, kterým jsou umlčeni Roczko s hrabětem. Všichni tři vesničané jsou oblečeni stejně uniformě. Podobně i tři diváci a uniformu nosí i sluhové barona Gortze. Zde můžeme najít paralelu s filmovým zpracováním. Sluha má také černý kostým a herci na divadle mají za opaskem předmět, který odkazuje je podobný tvaru filmové zbraně. Scénografie je hravá až bizardní. Vystihuje a hlavně podporuje zamýšlený přístup režiséra k inscenaci.

5.2 *Válka s mloky*

Autorkami scény a kostýmů jsou Eva Krhutová, Dagmar Maturová. Prostor je členěn do tří časoprostorů. Uprostřed se jsou postaveny praktikáble, kolem nich sloupky s propleteným lanem. Prostředí má vytvářet představu lodi. V levé části jeviště se odehrává další příběh. K výtvarnému ztvárnění prostoru postačil pouze řečnický pultík. Richard za ním komunikuje s videokonferencí odehrávající se na plátně, uprostřed na zadním plánu jeviště. Z herce je za pultem vidět pouze busta, což z perspektivy diváka vyvolává dojem účastníka videohovoru. Do pravého plánu jeviště je umístěna zkosená stěna krytu s dveřmi. Kryt jim poskytuje ochranu, ale jsou izolovány od okolního dění. Scéna je velmi strohá. Všechny tři prostory sjednocují vždy dva bílé hrníčky. Statický prostor, kde variabilitu zajišťují pouze reflektory, které vymezují prostor jednotlivým příběhům.

Závěr

Seznam pramenů a použité literatury

Primární zdroje:

ČAPEK, Karel. *Válka s Mloky*. 20. vyd., v Čs. spis. 6. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1981. 272 s. Spisy; Sv. 9.

VERNE, Jules. *Tajemný hrad v Karpatech*. V tomto provedení 2., nezkrácené vyd. Brno: Návrat, 2002. 187 s. Spisy Julese Verna; 47. ISBN 80-7174-466-2.

Sekundární zdroje:

HORŮŇEK, Zdeněk. Mezi dvěma texty. In. *Divadlo mezi modernou a postmodernou*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1998. ISBN 80-902482-3-3.

CHALIZEV, Valentin. *Drama jako umělecký jev*. 1. vyd. Praha

JANOUŠEK, Pavel. *Rozměry dramatu*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. Dramatická umění. ISBN 80-7038-091-8.

KÖNIGSMARK, Václav. K současnému pojetí scénáře jako dramatického textu. *Literární měsíčník*, roč. XV, 1986, č. 2.

KÖNIGSMARK, Václav. Vztah současného dramatu k literatuře. *Tvorba*, 1982, č.28.

PAVIS, Patrice. *Divadelní slovník*. Vyd. 1. Praha: Divadelní ústav, 2003. ISBN 80-7008-157-0.

PRAŽÁK, Albert. *Interpretace scénografického prostoru*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003. 175 s. Média. ISBN 80-86642-21-6.

ŠULAJOVÁ Iva: Dramatizace české literární klasiky v devadesátých letech 20. století. Diplomová práce na Ústavu pro studium divadla a interaktivních médií FF MU Brno.

ZDEŇKOVÁ, Marie et al. *Základní pojmy divadla: teatrologický slovník*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 348 s. ISBN 80-7277-194-9.

ZICH, Otakar. *Estetika dramatického umění*. 2. vyd. (v Panoramě 1.). Praha, 1987.

Internetové zdroje

Encyclopaedia Britannica Online Academic Edition. Jules Verne. [online]. [cit. 20.2. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/626297/Jules-Verne>>.

Wikipedie. Tajemný hrad v Karpatech.[online]. [cit. 20.2. 2014]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tajemný_hrad_v_Karpatech

Přílohy

Osoby a obsazení:

VÁLKA S MLOKY

Autoři: Karel Čapek, Vladislav Kracík

Dramaturgie: Lenka Jurníčková

Režie: Vladislav Kracík

Hrají: Vojtěch Johaník, Jana Posníková, Gabriela Veselá, Marek Zahradníček, Veronika Löfflerová, Alois Pešek, Petra Konvičková, Dáša Rybářová

Hrají ve videoprojekci: Jaroslav Krejčí, j.h., Zdeněk Svobodník, j.h., Petr Jarčevský, j.h., Jirka básnička

Scéna a kostýmy: Eva Krhutová, Dagmar Maturová

Technická spolupráce: Petr Opíchal, Přemek Šupík, Vladimír Derner, Jakub Janovec

Videoprojekce: Andy Fehu

Hudba: Martin Peřina, j.h.

Light design: Zdeněk Hrbek

Poděkování: Petru Opíchalovi a Přemkovi Šupíkovi za vstřícnost a pomoc při technické realizaci scény

Premiéra: 29.4.2011 v Divadle Tramtarie

Délka: 1 hod 20 min bez přestávky

TAJEMNÝ HRAD V KARPATECH

režie: Vladislav Kracík

dramaturgie: Lenka Jurníčková

hrají:

hrabě Ferenc Telek: Marian Zedník

baron Rudolf Gortz: Marek Zahradníček, j.h.

Stilla: Johana Jančaříková

sluha Roczko: Bára Šebestíková

Orfanik: Alois Pešek

Nik Dek: Zdeněk Hrbek

Hospodský, divák, sluha: Zuzana Zapletalová

Hospodář, divák, sluha: Petra Konvičková

Obchodník, divák, sluha: Zdeněk Svobodník, j.h.

scéna akostýmy: Eliška Konečná

hudba: Lukáš Mareček, j.h.

projekce: Andy Fehu

světla: Aleš Hejral

Premiéra: 27.3.2010